

אהללה אלהי

אֶהְלֵלָה אֱלֹהִי	אֲשִׁירָה עֻזּוֹ	אֲסַפְּרָה כְבוֹדוֹ	אֲאַפְרְנוּ מְלוּכָה
אֲשַׁגֵּב לַפּוֹעֵל	אֲשֶׁר שָׁח וּפָעַל	אֲאֲנוּיָהוּ כִּי לוֹ	יֵאֲתָה מְלוּכָה.
בְּעֻזּוֹ נִצַּח אֲשַׁנֵּן	כִּי צָבָאוֹ אֲנִי	וְלוֹ נָאָה שִׁיחַ	גּוֹדֵל הַמְּלוּכָה
בְּקֶהֱל אֲבִשֶׁר	בְּרֹב עִם אֶהְלֵל	לְמִי שָׂאת וַיֵּתֶר עֻז	וְלְמִי הַמְּלוּכָה.
5 גָּשׁוּ גוֹיִם	וּבֹאוּ מִמְּלָכוֹת	רְאוּ מַה נִּהְדָּר	בְּמִזַּח הַמְּלוּכָה

- 1 תחילת דברי הפייטן, שהוא מוזמן עצמו לספר שבחו של הקב"ה. אהללה אלהי – עשה"כ תהלים סט, לא: אהללה שם אלהים בשיר. אשירה עוזו – עשה"כ שם נט, יז: ואני אשיר עוזך. ועניין אשירה, אחבר שיר. כדברי ר' אברהם אבן-עזרא בפירושו לתהלים קא, א: חסד ומשפט אשירה, טעם אשירה, שיחבר שיר להגיד החסד והמשפט שהוא עושה לכל עמו. אספרה כבודו – עשה"כ שם צו, ג: ספרו בגוים כבודו. אאפרנו מלוכה – אקשטנו בנוי מלכות: ואפרת (שמות כט, ה), ת"י: ותטכס, שהוא לשון קישוט. ועיין רש"י בפירושו לישעיה ל, כב: אפודת, נוי.
- 2 אשגב – עשה"כ תהלים צא, יד: אשגבהו. לפועל – זה הקב"ה, עשה"כ משלי טז, ד: כל פעל ה'. שח ופעל – שאמר והיה העולם, וכתוב בתהלים לג, ט: כי הוא אמר ויהי. אאנויהו – עשה"כ שמות טו, ב: זה אלי ואנוהו. ופירש רש"י שם: אספר נוי ושבחו לבאי עולם. כי לו יאתה – עשה"כ ירמיה י, ז: כי לך יאתה. ופירוש דברי הפייטן: כי לו יאה נוי מלכות.
- 3 בעוזו נצח אשנן – על אודות עוזו אספר תמיד, כמו משלי בא, כח, והר"ש ליברמן כתב לי, כי קרוב יותר לפרש 'אשנן' לשון קילוס. עיין מאמרו 'קלס קילוסין' בספר היוכל לש"ז שוקן, 'עלי עין', עמ' 80, הערה 10, שפירש שנן מלשון שענן בסורית. כי צבאו אני – עשה"כ שמות ז, ד: והוצאתי את צבאותי וגו'. ולו – נו"א: ולי.
- 4 בקהל אבשר – עשה"כ תהלים מ, י: בשרתי צדק בקהל רב. ופירש רש"י את הכתוב מעניין שיר: שירה על הים ושירה על הבאר שירת דבורה. ברוב עם – עשה"כ משלי יד, כח: ברב עם הדרת מלך. למי שאת וכו' – עשה"כ בראשית מט, ג: יתר שאת ויתר עז. שאת הוא עניין נשיאות וגדולה, עדה"כ איוב יג, יא: הלא שאתו, ות"י: הלא באזרקפותיה על כורסי דינא. ועז (בראשית מט, ג) ת"א: ומלכותא. ועיין בבראשית רבא צט, ו: יתר שאת ויתר עז, שלשה כתרים היו בידך הכהונה המלכות ובכורה... והמלכות דכתיב: ויתר עז, ואין עז אלא מלכות, דכתיב (ש"א ב, י) ויתן עז למלכו.
- 5 מכאן הפייטן מוזמן גוים וממלכות שיבואו ויהללו עמו לה'. מה נהדר – הקב"ה. במזח – בחגור, שכן כתוב בתהלים קט, יט: ולמזח תמיד יחגרה. והוא עניין תוקף, שכן הכתוב באיוב יב, כא: ומזיח אפיקים, ת"י: ותקוף תקיפא.

גִּדְלוּהוּ אֶתִי	וְנִרְוֶמֶנְהוּ יַחַד	וְאֵל תִּתְגָּאוּ	בְּנֹזֶר הַמְּלוּכָה.
דְּרָכִים בָּעֵת	נַעֲשֶׂתָה מְצוּלָה	הִתְבּוֹנְנוּ יַחַד	לְמִי נִזְרְקָה מְלוּכָה
דֶּרֶךְ סוֹס בָּיִם	כְּנֶגֶד שֵׁשׁ מְאוֹת רֶכֶב	וּמֵה־יּוֹעִיל גֶּבֶר	עוֹז בְּמְלוּכָה.
הָאֲזִינוּ רוֹזְנִים	אֲז וִירְגֹזוּ	הַבִּיטוּ חֲתַת	וּמֵאֲסוּ מְלוּכָה
הִגִּידוּ כּוֹחוֹ	לְאֻמִּים וּדְבְּרוּ	לְזֶה יִכְתֹּב	שֵׁם הַמְּלוּכָה.
10			
וְנִלְחַם רֹאשִׁית	גּוֹיִם וְאַבְדּוּ	כִּי נִשְׁבַּע חַי	בְּכֶסֶף מְלוּכָה
וַיּוֹלַעַג בְּכָל־דּוֹר	כִּי לֹא לָמַד	מִי נִלְחַם בָּיִם	וְעָטָה מְלוּכָה.

- 6 גדלוהו אתי וכו' – עשה"כ תהלים לד, ד: גדלו לה' אתי ונרוממה שמו יחדו. ואל תתגאו בנזר המלוכה – כלומר במלכותם הנתונה לכם, לבלתי גדל שמו של הקב"ה.
- 7 מכאן הפייטן מספר עשר גבורות שעשה ה' לישראל וניצחו ממלכות עמים, ונתגלתה שם מלכותו של הקב"ה. דרכים וכו' – בשעה שנעשתה מצולת ים־סוף לשנים עשר דרכים לשבטי ישראל, כמו שאמרו במכילתא מסכתא בשלח, פרשה ד (מהדורת איש שלום, דף ל, א): נחלק לשנים עשר גזרים. ובפרקי דרבי אליעזר פרק מ"ב (עם ביאור הרד"ל, דף צט, א): רבי אליעזר אומר, ביום שנקוו המים בו ביום נקפאו ונעשו ל"ב שבילים שהם כנגד י"ב שבטים. למי נזרקה מלוכה – מי הוא שמלך ומלכותו גברה על הכול. ומה שנקט נזרקה אצל מלכות, שכן דרך לזרוק פורפירין על המלך כשימליכו אותו (המפרש).
- 8 דרך סוס בים – הקב"ה שנאמר בו בחבקוק ג, טו: דרכת בים סוסיך, ונדרש בסנהדרין צד, א על הקב"ה בשעת קריעת ים־סוף. כנגד שש מאות רכב – של פרעה, כמו שנאמר שמות יד, ז: ויקח שש מאות רכב בחרו. ומה יועיל גבר עוז – זה פרעה, כלו' מה יועיל במלוכה כנגד הקב"ה. והמליצה ע"ד משלי כד, ה: גבר חכם בעוז. ד"א: מה תועלת וכוח יש בגבר 'להלחם ולנצח כנגד עוֹזו של הקב"ה אשר בידו המלוכה' (המפרש). ולפי"ז נמשכת תיבת 'עוז' אל 'במלוכה'.
- 9 האזינו רוזנים – את נס קריעת ים סוף. וירגזו – שנאמר שמות טו, יד: שמעו עמים ירגזון. הביטו חתת וכו' – עשה"כ איוב ו, כא: תראו חתת ותיראו. ופירושו: ראו השבר שהביא הקב"ה על מצרים, ומאסו במלכותם, שנראתה פחותה בעיניהם וחלשה, מפני פחדם.
- 10 הגידו כוחו וכו' – כגון יתרו שאמר (שמות יח, יא): עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים וכן רחב אמרה (יהושע ב, יא): כי ה' אלהיכם הוא האלהים בשמים ממעל ועל הארץ מתחת (המפרש). ועיין מכילתא בשלח, מסכתא דשירתא, פרשה ח: ולא ישראל בלבד אמרו שירה אלא אף האומות כששמעו שאבד פרעה ומצרים בים ובטלה מלכותם של מצריים ונעשו שפטים בעבודה זרה שלהן כפרו כולן בע"ז שלהן ופתחו פיהם כולן והודו למרום ואמרו מי כמוכה באלים וגו'. ודברו – כמו: ואמרו. לזה – להקב"ה בלבדו ראוי שייכתב שם המלוכה, שאין מלכות חוץ ממלכותו.
- 11 ונלחם ראשית גוים – עמלק, ואחריתו עדי אובד (במדבר כד, כ), הוא שנאמר (שמות יז, ח) ויבא עמלק וילחם עם ישראל, ונאמר (שם שם, יג): ויחלש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב. כי נשבע וכו' – כמו שנאמר (שם שם, טז): ויאמר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק מדור דור. ועיין פירוש ר"א אבן־עזרא לתהלים מז, ט: מלך אלהים על גוים וגו', פעמים רבות בדורות שעברו הראה השם מלכותו כאשר עשה משפט ונקמה בגוים. וזה טעם ישב על כסא קדשו.
- 12 ויולעג וכו' – שכל הדורות הלעיגו על עמלק שבא להזדווג לישראל, והיה לו ללמוד מקריעת ים סוף שהקב"ה נלחם בשונאיהם של ישראל והטביעם בים, ועטה מלוכה (ישעיה סא, י), ויצא מנצח.

- זר על אדוניו
זרע ברוכים
עבד יושב נגב
החרימו ארורים
בזאת תרגז ארץ
כי נתנו קול
בשאת עבד מלוכה
לאדיר במלוכה.
- 15 חשבון ובשן
חילם נשמד
עוררו מלחמת
וארצם חולקה
בלי לתת דרך
ומעל זרועם
לצבאות מלוכה
נפלה מלוכה.
- טפשו בני כנען
טבחם בננו
כי נוכרים הם
עד יפנה ארץ
באדמת בני שם
לפני ארון הברית
זרע המלוכה
ארון המלוכה.
- יושבי חרושת
אז הקשה לחץ
עזרוהו בלי בצע
אפסי מלוכה
- 13 זר – הזיר והרשיע. על אדוניו – כנגד אדוניו, אלו ישראל. עבד – זה הכנעני מלך ערד יושב הנגב (במדבר כא, א), שבא להלחם בישראל. ובכנען נאמר (בראשית ט, כה): ארור כנען עבד עבדים יהיה לאחיו. בזאת תרגז ארץ וכו' – שנאמר משלי ל, כא וכב: תחת שלש רגזה ארץ... תחת עבד כי ימלך.
- 14 זרע ברוכים – אלו ישראל, עשה"כ ישעיה סא, ט: כי הם זרע ברכ' ה'. החרימו – את הארורים, כמו שנאמר (במדבר כא, ג) ויתן את הכנעני ויחרם אתהם ואת עריהם. כי נתנו קול – כלומר שהתפללו. כמו שנאמר שם בראש הפסוק: וישמע ה' בקול ישראל, ות"י: וקביל ה' צלותא דישראל. אדיר במלוכה – זה הקב"ה שהוא גבור במלכותו. הכתוב: כי אם שם אדיר ה' (ישעיה לג, כא) ת"י: ארי אלהן מתמן תתגלי גבורתא רה'.
- 15 חשבון ובשן וכו' – סיחון מלך חשבון. שנאמר במדבר כא, כו: כי חשבון עיר סיחון מלך האמרי הוא, ועוג מלך הבשן (שם שם, לג), יצאו למלחמה על ישראל כדי שלא להניחם לעבור בגבולם, כמו שנאמר שם, כג: ולא נתן סיחון את ישראל עבד בגבולו ויאסף סיחון את כל עמו וגו'. לצבאות מלוכה – אלו ישראל, שהם צבאות ה' מלך העולם, עשה"כ שמות ז, ד: והוצאתי את צבאותי.
- 16 חילם נשמד וארצם חולקה – כמו שנאמר בסיחון במדבר כא, כד: ויכהו ישראל לפי חרב ויירש את ארצו. ובעוג נאמר שם שם, לה: ויכו אותו ואת בניו ואת כל עמו עד בלתי השאיר לו שריד ויירשו את ארצו. ואמר לשון נשמד עשה"כ עמוס ב, ט: ואנכי השמדתי את האמרי, שהם סיחון ועוג.
- 17 טפשו – הסכילו ולא הכינו. כי נכרים הם – שהם מבני חם (בראשית י, ו) ואין להם חלק באדמת ישראל שהם מבני שם. זרע מלוכה – אלו ישראל, עשה"כ שמות יט, ו: ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש.
- 18 טבחם – כלומר הרגם יהושע בן נון. עד יפנה ארץ – עד אשר פינה וביער את שבעת העממים מארץ ישראל. ארון ברית המלוכה – ארון ברית ה'. ורצה הפייטן לומר שפינה יהושע את הארץ מעובדי אלילים כדי שיוכל הקב"ה להשכין שכינתו בתוכה. וקרא כאן לקב"ה ארון על שם פינוי הארץ מן הכנענים. ויסד הפייטן דבריו על פי האמור בפסיקתא דרב כהנא מהדורת באבער פסקא איכה, עמ' קכג, א: א"ר שמואל בר נחמני כל מקום שנאמר ארון עוקר דיורין ומכנים דיורין, בנין אב שבכולם, הנה ארון הברית ארון כל הארץ (יהושע ג, יא), עוקר כנענים ומכנים ישראל. על-פי דברי המדרש הזה פירש רש"י בישעיה א, כד: נאם הארון, שהכל שלו ובידו לעקור אתכם מארצכם ולנטוע בה אחרים.
- 19 יושבי חרושת – סיסרא, והוא יושב בחרשת הגוים (שופטים ד, ב). הקשה לחץ – עשה"כ שם שם, ג: והוא לחץ את בני ישראל בחזקה. עזרוהו בלי בצע – עשה"כ שם ה, יט: באו מלכים נלחמו וגו'.

20 יְהִי הַלְחִים בָּם צָבָא בְּלִי בַּעַץ בֶּן יֶאֱבְרוּ שְׁאָר וְלֹאֵל הַמְּלוּכָה.

כְּאֶרְזוּ בְּלִבָּנוֹן אֲשׁוּר גְּדֹל וְחִירָף: אֲוִירִיד כְּבִיר מְלוּכָה
כְּלִיל אֵשׁ הַמָּמָם בְּלִיל שְׁמֹרִים וְאֶז יִדְעוּ הַכֹּל כִּי לֹאֵל הַמְּלוּכָה.

לְשַׁחַת כְּרַע בֶּל כְּחֶשְׁבוֹ עֲלוֹת לְשַׁחַק וְסָר מִנּוֹ לִבָּב אָנוּשׁ וְרָד מִמְּלוּכָה
לִכְנוֹ הוֹשֵׁב וְכַח אֵל הַכִּיר לְמִרְיָם וּמִשְׁפִּיל הַשָּׁלִים מְלוּכָה.

בצע כסף לא לקחו. וכן שנו בתוספתא סוטה פרק ג, משנה יד: סיסרא לא נתגאה לפני המקום ברוך הוא אלא בלגיונות שאין מקבלין שכר, שנ' באו מלכים נלחמו וגו' (שופטים ה, יט), אף המקום ברוך הוא לא נפרע מהן אלא בלגיונות שאין מקבלין שכר שנ' (שם ה, כ) מן השמים נלחמו וגו' (תוספתא סוטה, מהדורת הר"ש ליברמן, פ"ג, עמ' 163–164). ומכאן ראייה לרש"י שפירש: חנם באו לעזרת סיסרא לא בקשו ממנו שכר, ולא כרד"ק שפירש: לא היו לוקחין שום ממון מבני ישראל שהיו נופלים בידיהם אלא היו הורגים אותם. וכינה הפייטן למלכים אפסי מלוכה, לפי שהיכם ברק, ומלכותם נתאפסה באין בהם כוח. 'אפסי מלוכה', כינוי של גנאי.

20 יְהִי – בכתב היד: יק כמנהג אשכנזים בשביל שלא לכתוב את השם ככתבו. וכן גם כתב את השם אלקים בקו"ף. הלחים – הביא שילחם בם. צבא בלי בצע – אלא הכוכבים, ככתוב שופטים ה, כ: מן השמים נלחמו הכוכבים ממסלותם נלחמו עם סיסרא. והוא כפירוש רש"י שם: ואף הקב"ה שלח בם צבאיו שאינם רוצים שום שכר. כן יֶאֱבְרוּ שָׁאָר – אויבי ה'. כמו שנאמר (שם שם, לא): כן יֶאֱבְרוּ כָל אוֹיְבֶיךָ ה'. ולו – לאל או תהיה המלוכה.

21 כְּאֶרְזוּ בְּלִבָּנוֹן וְכו' – סנחריב מלך אשור גדל וגבה, כמו שנאמר ביחזקאל לא, ג: הנה אשור ארז בלבנון וגו'. וחירף – כלפי מעלה, שאמר לו הקב"ה (ישעיה לז, כד): ביד עבדיך חרפת ה'. ומה אמר סנחריב: בכח ידי כי עשיתי ובחכמתי כי נבנותי וגו' ואוריד כאביר יושבים (ישעיה י, יג). כביר מלוכה – אוריד כבירו ותקיפו של עולם ממלוכה (המפרש), כמו שאמר בישיעיה י, יא: כאשר מצאה ידי לממלכת האליל וגו'. הלא כאשר עשיתי לשמרון ולאליליה וגו'.

22 כְּלִיל אֵשׁ – מלאך, שכולו אש. הממם – את מחנה סנחריב, ככתוב (מ"ב יט, לה): ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' וידך במחנה אשור וגו'. בליל שמורים – שהיה המעשה בליל פסח, כך דרשו בשמות רבה פרשה יח, סימן ה, וכן שם, סימן יב: מה ראה לומר ליל שמורים שבו עשה גדולה לצדיקים כשם שעשה לישראל במצרים ובו הציל לחזקיהו. ואז ידעו הכל וכו' – על פי מה שדרשו בשיר השירים רבה פרשה ד לפסוק ד (אתי מלבון כלה) סימן ג, י: פרעה מלך מצרים ותרהקה מלך כוש היו באותו הנס ובאו לסייע לחזקיהו וכו' והלכו וספרו נסיו וגבורותיו של הקב"ה וכו' ומה היו אומרים (ישעיה מה, יד): אך בך אל ואין עוד אפס אלהים.

23 לְשַׁחַת – ירד נבוכדנצר שכרע לעבודה זרה כל. והלשון על פי ישעיה מו, א. כחשבו עלות לשחק – כמו שנאמר (ישעיה יד, יג–טו): ואתה אמרת בלבבך השמים אעלה וגו' אך אל שאול תורד אל ירכתי בור. וסר ממנו לבב אנוש – כמו שנאמר בדניאל ד, יג: לבביה מן אנושא (קרי אנשא) ישנון ולבב חיוא יתייב ליה. לשחת – לשחק, לשון נופל על לשון. וירד ממלוכה – וירד ממלכותו, ככתוב שם שם, כח: לך אמרין, נבוכדנצר מלכא, מלכותא עדת מנך. ועיין הפירוש של ר' יצחק בר' דוד, שהביא אורבך במבוא לערוגת הבשם, עמ' 5, הערה 17.

24 לִכְנוֹ הוֹשֵׁב – כמו שנאמר שם שם, לג: וליקר מלכותי הדרי וגו' ועל מלכותי התקנת. וכוח אל הכיר

25	מוֹגֵרָה צֵאן לְטֶבַח מְכוּרֵי בְּלֹא הוֹן	וְנִתְּנֵנוּ עֲלֵילֹת פְּדוּיֵי בְּלֹא כֶסֶף	בְּלִיטֵי צִיִּיר סוּלוֹ לְמִטָּה כְּמִים	רוּרָה הַמְּלוּכָה לֵב הַמְּלוּכָה
	נִמְכְּרוּ יוֹנִים נִיאָרוּ בְּרִית וְרִית	לְבָנֵי יוֹנִים וְהִמְרוּ עֵט בְּאֵל	וְרִיחָקוֹם מֵעַל וּמִיָּגוֹרָה בְּלֹא כֶח	גְּבוּל מְלוּכָה מְכַהֲנֵי מְלוּכָה

– לאחר שהכיר כחו של אלהים. כך נראית משמעות וי"ו והכיר, על פי מה שכתב ר' יונה אבן ג'נאח בספר הרקמה, מהדורות וילנסקי, עמ' טו: וזוהיה וי"ו בעניין כמו: אחר שהיה כך וכך, באמרו (ויקרא ט, כב) וישא אהרן את ידיו ויברכם וירד מעשות החטאת והעלה והשלמים, עניינו אחר שירד. אלא שכתוב וי"ו באה עם פעל ובפיוט באה וי"ו עם שם, ורברי הפייטן עשה"כ דניאל ד, לא ולב: ולעליא (קרי: ולעילאה) ברכת ולחי עלמא שבחת והדרת, די שלטנה שלטן עלם ומלכותה עם דר ודר. וכל רארי (קרי: דיירי) ארעא כלא חשיבין וגו'. למרים ומשפיל – לקב"ה שהוא משפיל אף מרומם (ש"א ב, ז). השלים – מסר, והוא לשון ארמי, וכתוב בעזרא ז, יט: ומניא וגו' השלט קדנו אלה ירושלים, ועיין צונץ *Literaturgeschichte der synagogalen Poesie*, 641-642 ועיין השלים מלכה, כמו שנאמר ברניאל ד, לד: כען אנה נבוכדנצר משבח ומרומם ומהדר למלך שמיא די כל מעבדוהי קשוט וארחמיה דין וכל מהלכין בגוה יכל להשפלה.

25 מוגרה – הופלה, מלשון: וכסאו לארץ מגרת (תהלים פט, מז). צאן לטבח – ערה"כ ונהליט מד, כג: נחשגנו כצאן טבחה וצאן – אלו ישראל, עשה"כ יחזקאל לז, לא: ואנן צאני צאן מרעיתי. וכונת הפייטן לגזירת המן. והתכנו – העלילות הוכנו וזמנו ונתקנו השביל להציל את ישראל על ידי מרדכי המא משבט בנימין, שנקרא צעיר רודם (תהלים סח, כח), ויצא בלהוש מלכות (אסתר ח, טו).

26 מכוורי בלא הון וכו' – על מי הנאמר בפרקי דר' אליעזר פרק ג (עם ביאור הרד"ל דף קכ, א): אמר לו המלך: הרי הם נתונים לך חנם, ורוח הקודש מכרזת ואומרת (ישעיה נב, ג) חנם נמכרתם ולא בכסף תגאלו. ואמר הפייטן אתם ישראל המכוורי בלא הון ופרווי בלא כסף, שהייתם בצרה ונצלתם, סולו – רוממו למטה כמים וכו' – להקב"ה, שנאמר בו (משלי כא, א) פלגי מים לב המלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ ימנו. ונודרש על אחשוורוש שהפך הקב"ה את לבו כצדה שמטה אמות המים לגנו כחפצו' (המפ"ש).

27 יוניז – כינוי לישראל, כך בסדרי הכינויים במדרש זוטא על שיר השירים. מהדורות באנצור. עמ' 5--6: שבעים שמות קרא לישראל וכו' נקרא יונה שנאמר יונתי החגי הסלע (שיר"ש ה, יד) לבני יונים – בימי מתתיהו. וריחקום וכו' – עשה"כ יואל ד, ו: ובני יהודה ובני ירושלים מכרתם לבני היונים למען הרחיקם מעל גבולם. גבול מלכה – זה גבול מלכות ישראל.

28 ניארו – בטלו היונים, ערה"כ תהלים פט, מ: נארת ברית עבדך. ברית ורת – כמו שמסופר בספר מכבים אא, מה-מט, שגזרו היונים לחלל שבתות וחגים, ולהניח בניהם בלתי מולים ולשכח את התורה. ועיין קוימוניות היהודים ליוסף בן מתתיהו, ספר שנים עשר, ה, ד. (במרגו א. שליט), כרך ג, עמ' 56. והמרו – את עם ישראל שימרו באלהים, כן מספר יוסף בן מתתיהו שם: והיו רבים מן היהודים שהלכו אחרי פקודות המלך מי מרצון ומי מפחד העונש. ומגורם – הפילום. בלא כוח – גבוהים היו חלשים וי"א אייזק ברלין במחזור היידנהיים, הנובר, כמו שמבואר בתפילת בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גודל וכו'. מכהני מלכה – החשמונאים שהיו כהנים ומלכים.

שְׁעִיר וְחֲנִיף לְהוֹרִיחוֹ בְּצִירוֹ וַיִּירֶשׁ בְּקוֹל בְּכִי חֶרֶב וּמְלוּכָה
30 סוּגָב הָלֵק הָיִיתָ גִבִּיר לְאַחִים וְעוֹד תִּיטוֹב לְיִשְׁוּרוֹן מְלוּכָה.
כַּכְתָּ בְּתוֹ רִיזוֹ בִּישְׁוּרוֹן מֶלֶךְ בְּהִתְאַסֵּף רֹאשֵׁי עַם יוֹזֵר שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל

עָשָׂה לָךְ בְּצִיּוֹן שֵׁט נוֹרָאוֹת בָּאֵן תַּצְלִיחָה בְּכֶשֶׁא מְלוּכָה
עוֹרֵר וְהִקְיָן מְשׁוֹשׁ כָּל־הָאָרֶץ וְכוּנֵן כְּסָאָה בְּקִרְיַת מְלוּכָה.
כַּכְתָּ בְּד' קֹד' יִפָּה נוֹף מְשׁוֹשׁ כָּל הָאָרֶץ הִר צִיּוֹן יִרְכָּתִי צִפּוֹן קִרְיַת מֶלֶךְ רִב.

35 פָּנִי מֵאוֹר לְבָנָה וְחֲמָה מִחֲפִיר וַיְבוֹשׁוּ עוֹבְדֵי־יִמּוֹ בְּשִׂאתָהּ מְלוּכָה

29 שְׁעִיר – עָשׂוֹ שֶׁהָיָה אִישׁ שְׁעִיר (בְּרֹאשִׁית כז, יא). לְהוֹרִיחוֹ – לֵאבִיו יִצְחָק. הַחֲנִיף בְּצִירוֹ – כְּמוֹ שֶׁדִּרְשׁוּ
כְּמִדְרַשׁ תִּנְחוּמָא תוֹלְדוֹת ח; מֵהוּ כִּי צִיד בְּפִיו (בְּרֹאשִׁית כה, כח), הִיָּה צֹד אֶת יִצְחָק הַצָּדִיק בְּפִיו וְכוּ'
כִּשְׁהָיָה בֹא עָשׂוֹ מִן הַחוּץ הִיָּה אוֹמֵר לֵאבִיו אֲבֹא הַמֶּלֶךְ מֵהוּ שֶׁתֵּהָא חֵיִיבֵת בְּמַעֲשֶׂר, וְהָיָה יִצְחָק תִּמָּה וְאוֹמֵר
רֹאה בְּנִי זֶה כְּמָה דְקֹדֵק בְּמִצּוֹת. וַיִּירֶשׁ בְּקוֹל בְּכִי – כַּכְתוּב בְּרֹאשִׁית כז, לח–מ: וַיֵּשֶׁא עָשׂוֹ קוֹלוֹ וַיִּבְךְ.
וַיַּעַן יִצְחָק אֲבִיו וַיֹּאמֶר אֵלָיו וְגו' וְעַל חֶרֶבךָ תַּחֲיָה וְהָיָה כֹּאשֶׁר תִּרְיֵד וּפְרִקֶת עָלוֹ מֵעַל צוּאֲרֶךְ. בְּקוֹל
בְּכִי – בְּזִכּוֹת קוֹל הַבְּכִי. וּבְמִדְרַשׁ תַּהֲלִים מִזְמוֹר פ דִּרְשׁוּ: אִמְרָה כִּנְסַת יִשְׂרָאֵל רַבּוֹן הָעוֹלָמִים בְּזִכּוֹת
שֶׁלֶשׁ דְּמַעּוֹת שֶׁהוֹרִיד אוֹתוֹ רִשְׁעֵי הַשְּׁלֹטָה אוֹתוֹ בְּכָל הָעוֹלָם וְכוּ'.

30 סוּגָב וְכוּ' – כְּמוֹ שׁוּגָב בְּסִי"ן. וְעֲנִינּוֹ: כִּנְגִדוֹ חוּזָק יַעֲקֹב אִישׁ חָלֵק (בְּרֹאשִׁית כז, יא) בְּבִרְכָּה שֶׁבִירְכוּ
אֲבִיו: הוּא גִבִּיר לְאַחִיךָ (שֵׁם שם, כט). וְהָרֹו"ה עַל פִּי הַמִּפְרָשׁ כַּתְּבִי: "וְהִינּוּ בְּאוֹתָהּ הַבְּרִכָּה עֲצָמָה שֶׁבֶרֶךְ
לְעָשׂוֹ, אִמֵּר הֵן גִּבִּיר שֶׁמֵּתִיו לָךְ וְגו' וְלִכֵּן עוֹד תִּסּוּב וְכוּ'. אֲבָל לִשׁוֹן 'הָיִיתָ' מֵרִמּוֹ לְלִשׁוֹן 'הָיָה' וְגַם לִשׁוֹן
'לְאַחִים' מֵרִמּוֹ לְלִשׁוֹן 'לְאַחִיךָ' הַכְּתוּבִים בְּבִרְכַּת יַעֲקֹב בְּפָסוּק יט. וְעוֹד תִּסּוּב – וְתַחֲזוֹר לִיעֲקֹב הַמְּלוּכָה.
מִכָּאֵן וְאֵילֶךְ יוֹסֵד הַפִּיטוֹן אֶת דְּבָרָיו עַל פָּסוּקֵי מַלְכוּת, וְהוּא מַכְתִּיבָם בְּפִיוטוֹ.

31 כַּכְתוּב בְּתוֹרַתְךָ – דְּבָרִים לג, ה.

32 מִכָּאֵן וְאֵילֶךְ הַפִּיטוֹן מִבְּקֶשׁ עַל הָעֵתִיד לְבּוֹא. שֵׁט נוֹרָאוֹת – עָשָׂה"כ יִשְׁעִיה סד, א וב: לְהוֹדִיעַ שֶׁמֶךְ
לְצָרִיךְ וְגו' בְּעִשׂוֹתְךָ נוֹרָאוֹת. כֹּאז תַּצְלִיחָה – כְּמוֹ שֶׁהַצְּלִיחָה מֵאֵן כֵּן תַּצְלִיחָה עוֹד (רוו"ה), שֶׁתִּשְׁיָה
מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל לְמִקּוּמָהּ.

33 עוֹרֵר וְהִקְיָן – מִשְׁנַת הַחוֹרֵבָן, עָשָׂה"כ תַּהֲלִים לה, כג: הָעִירָה וְהַקִּיצָה. מְשׁוֹשׁ כָּל הָאָרֶץ – הִר צִיּוֹן
(שם מה, ג). בְּקִרְיַת מְלוּכָה – יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁהִיא קִרְיַת מֶלֶךְ רַב (שם), וְהוּא כֹּאמוֹר בְּבִרְכַּת 'וְלִירוּשָׁלַיִם
עִירְךָ': וְכִסָּא דְּהַד מֵהֵרָה לְתוֹכָהּ תִּכְיֵן.

34 כַּכְתוּב בְּדִבְרֵי קֹדֶשְׁךָ – תַּהֲלִים, מח, ג. וְהַקִּדִּים הַפִּיטוֹן כְּתוּבִים לְנִבְיָאִים כֹּאֵן וְגַם בְּפִיוטָיו לְזִכְרוֹנוֹת
וְשׁוֹפְרוֹת. וְהוּא כְּמוֹ בְּנוֹסַח הַתְּפִלָּה לְמוֹסָף וְכְמוֹ בְּמִשְׁנַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה פ"ד מ"ו: וּבְמִסְכַּת סוֹפְרִים פִּי"ח
ה"ג: בְּכָל מְקוֹם מִקְרִימִין דְּבָרֵי קְדוּשָׁה (כְּתוּבִים) לְדִבְרֵי קְבִלָּה (נְבִיאִים). וְעִיֵּן ר"ן. וְטַעַם הָרֹאשׁ דְּדוֹד
קִדִּים לְהִנִּי פָּסוּקִים דְּנְבִיאִים דְּאִמְרֵי. וְעִיֵּן תוֹסֵפוֹת רֹאשׁ הַשָּׁנָה לב, א ד"ה מִתְחִיל. וְעִיֵּן תוֹסֵפְתָא
כְּפִשׁוּטָה לְהַר"ש לִיבְרַמֵּן, רֹאשׁ הַשָּׁנָה, עמ' 1054.

35 פָּנִי מֵאוֹר וְכוּ' – כֹּאֵן יוֹסֵד הַפִּיטוֹן פָּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא עִם תִּרְגוּם. שֶׁנֶּאֱמַר בִּישְׁעִיה כד, כג: וְחִפְרָה הַלְּבָנָה
וּבוֹשָׁה וְחֲמָה, וְת"י: וַיִּבְהַתּוֹן דְּפִלְחוֹן לְסִיְהָרָא וַיִּתְּכַנְעוּן רִסְגִּדִּין לְשִׁמְשָׁא (הַמִּפְרָשׁ). בְּשִׂאתָךְ מְלוּכָה: –
כַּכְתוּב שֵׁט כִּי מֶלֶךְ ה' צִבְאוֹת בִּהְרֵי צִיּוֹן וְיִירוּשָׁלַיִם.

פָּאָר עִיר יוֹפִי לְבָרָה כַּחֲמָה וְגֵלָה לְנִגְדֵינוּ כְּבוֹד הַמְּלוּכָה
כַּכְתּ' עִי'נ' וַחֲפָרָה הַלְכָנָה וּבֹשֶׁה הַחֲמָה כִּי מֶלֶךְ יִי צַבָאוֹת בְּהַר צִיּוֹן וּבִירוּשָׁלַיִם וְגִגְד
זְקִינֵינוּ כְּבוֹד.

צַבָּאוֹת גְּאוּלֵי צֶעַן שׁוֹרְרוֹ בְּלִיל חָג וְהוּא לִילָה נִשְׁמָר לְסַחֵף מְלוּכָה
צָעְרוֹ בְּמִי שֶׁעַל צָפוֹ בְּרוּחַ שֶׁכֶּל אָנָּה יוֹנְטָעוֹ וַיִּקְבְּלוּ מְלוּכָה.
כַּכְתּ' בְּתו' תְּבִיאָמוֹ וַתִּטְעֵמוּ בְּהַר נַחֲלָתְךָ מִכּוֹן לִשְׁבַתְךָ פַּעֲלָת יִי מִקְדָּשׁ יִי פּוֹנֵנוּ יִידִיךָ.
יִי יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

קוֹמְטוֹ שְׁעָרֵי זְבוּל בֵּית עוֹלָמִים פִּי מִפְּנֵינֵינוּ שְׁבִתָּה מְלוּכָה
קְדוֹשׁ יְבוּא בָּם לְעוֹלָמִים וְאֵז יִשְׁאוֹ רֹאשׁ בְּחֹדֶשׁ מְלוּכָה.
כַּכְתּ' בְּד' ק' שְׁאוֹ שְׁעָרִים רֹאשֵׁיכֶם וְהַנִּשְׁאוֹ פֶּתַח עוֹלָם וַיָּבֵא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד מִי זֶה מֶלֶךְ
הַכְּבוֹד יִי עֲזוֹנוֹ וְגִבּוֹר יִי גִבּוֹר מִלַּחֲמָה. וְנָן' שְׁאוֹ שְׁעָרִים רֹאשֵׁיכֶם וְשְׁאוֹ פֶּתַח עוֹלָם וַיָּבֵא
מֶלֶךְ הַכְּבוֹד. מִי הוּא זֶה מֶלֶךְ הַכְּבוֹד יִי צַבָּאוֹת הוּא מֶלֶךְ הַכְּבוֹד טָלָה.

רַבְּצָה עוֹיִנָּה שְׁקָטָה מֵאַלְמוֹן פִּי אֶרֶץ לָהּ קוֹץ וּמְלוּכָה

36 עִיר יוֹפִי – יְרוּשָׁלַיִם, כִּלְיֹת יוֹפִי (אֵיכָה ב, טו). לְבָרָה כַּחֲמָה – וְהוּא כִינּוֹי לְיִשְׂרָאֵל, עֲשֵׂה"כ שִׁיח"ש
ו, י: בְּרָה כַּחֲמָה, שְׁנִדְרָשׁ בְּשִׁיר הַשִּׁירִים וְכֵן לְאוֹתוֹ פֶּסוּק, עַל יִשְׂרָאֵל. וְכַתֵּב הַמִּפְרָשׁ: יִשְׂרָאֵל נִקְרָא
בְּרָה כַּחֲמָה, לִכְךָ נֶאֱמַר לְהוֹשִׁיב יִשְׂרָאֵל הִפֹּה בְּעִיר הַיָּפָה. וְגֵלָה לְנִגְדֵנוּ וְכו' – עַל שֵׁם טוֹף הַפֶּסוּק בִּישְׁעִיהָ
כִּד, כִּג: וְנִגְדָּה זְקִינֵינוּ כְּבוֹד. כְּבוֹד הַמְּלוּכָה – כְּבוֹד מַלְכוּת הו'.
כַּכְתּוֹב עַל יוֹד גְּבִיאָךְ – יִשְׁעִיהָ בְּד, כִּג.

37
39 צַבָּאוֹת וְכו' – יִשְׂרָאֵל שְׁנִגְאָלוֹ מִצּוּעַן, שֶׁהִיא מִצּוּרִים (תְּהִלִּים עח, יב). שׁוֹרְרוֹ בְּלִיל חָג – עֲשֵׂה"כ יִשְׁעִיהָ
ל, כט: הַשִּׁיר יִהְיֶה לָכֶם כִּלְיֹת הַתְּקַדָּשׁ חָג, וְנִדְרָשׁ בַּפֶּסְחִים צֶה, ב עַל אִמְרֵת הַלֵּל בְּלִילֵי פֶסְחִים. וְהוּא
לִילָה נִשְׁמָר – עֲשֵׂה"כ שְׁמוֹת יב, מב: לִיל שְׁמוֹרִים הוּא לָהּ. לְטַחֵף – לְשַׁבֵּר מַלְכוּת מִצּוּרִים. נִטְחָף (יִרְמִיָּה
מו, טו), וְי: אֲתַבּוֹר.

40 צָעְרוֹ בְּמִי שֶׁעַל – הִלְכוּ וְעָבְרוּ בְּמִי הַיָּם, עֲשֵׂה"כ יִשְׁעִיהָ מ, יב: מִי מִדִּד בְּשַׁעֲלוֹ מִים. צָפוֹ בְּרוּחַ שֶׁכֶּל
– רָאוּ בְרוּחַ הַקּוֹדֵשׁ (הַמִּפְרָשׁ). אָנָּה יוֹנְטָעוֹ – הֵיכָן תְּהִיָּה אֶרֶץ מוֹשְׁבוֹתָם לְכוֹנֵן שֵׁם מַלְכוּתָם, עֲשֵׂה"כ
שְׁמוֹת טו, יז: תְּבִיאָמוֹ וַתִּטְעֵמוּ בְּהַר נַחֲלָתְךָ. וַיִּקְבְּלוּ – וַיִּקְבְּלוּ עֲלֵיהֶם מַלְכוּת הו'. כִּמוֹ שְׁנִאֲמַר שֶׁב שֵׁם,
יח: ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד.

41 כַּכְתּוֹב בְּתוֹרַתְךָ – שְׁמוֹת טו, יז ויח.
43 קוֹמְטוֹ – נִגְזָרוֹ וְנִגְדָּעוֹ. זְבוּל בֵּית עוֹלָמִים – כִינּוֹי לְבֵית הַמִּקְדָּשׁ, עֲשֵׂה"כ מַלְכֵיט א ח, יג: בְּנֵה בְּנִיתִי
בֵּית זְכוּל לָךְ מִכּוֹן לִשְׁבַתְךָ עוֹלָמִים. שְׁבִתָּה מְלוּכָה – בְּטָלָה הַשְׂרָאָת הַשְׁכִּינָה שְׁנִטְעָה מִבֵּית הַמִּקְדָּשׁ
(רֹאשׁ הַשָּׁנָה לֹא, א וב). וְכִנְגֹד זֶה אֲמַר:

44 קְדוֹשׁ – הַקּוֹדֵשׁ בְּרוּךְ הוּא, שֶׁהוּא מֶלֶךְ עוֹלָמִים, יְבוּא בָּם – בְּשְׁעָרִים. וְאֵז – תַּחַת אֲשֶׁר קוֹמְטוֹ תְּהִילָה
אֵז יִשְׁאוֹ רֹאשׁ. בְּחֹדֶשׁ מְלוּכָה – כְּשֶׁתַּחֲזִיר שְׁכִינָתְךָ לְצִיּוֹן.

45 כַּכְתּוֹב בְּדִבְרֵי קְדָשְׁךָ – תְּהִלִּים כד, ז-י.

48 רַבְּצָה עַדִּינָה – מִפּוֹנְקָת, זוֹ כִּבְל, עֲשֵׂה"כ יִשְׁעִיהָ מז, ח: שְׁמַעִי זֹאת עַדִּינָה הַיּוֹשֶׁבֶת לְבִטָּח הָאוֹמֶרָה
בְּלִבָּהּ אֲנִי וְאִפְסִי עוֹד לֹא אֶשֶׁב אֶלְמָנָה וְגו', וְעַל כֵּן אֲמַר הַפִּיטָן: שְׁקָטָה מֵאַלְמוֹן. כִּי אֶרֶץ לָהּ וְגו' –
שִׁמְיָה אֲרִכּוֹ וּמַלְכוּתָהּ נִמְשְׁכָה. וְכִשֵּׁם שְׁכָל חֲרָבָה לְבִסּוֹף, כֵּן

50 ריבו מושיעים שאו אדר מאדום ושיתו על ארון וזר המלכה.
ככות ע"נ ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתו ליי המלכה.

שוא שגא אל והוא על לשוננו בקש אמת ואין וריקון מלכה
שדי וזר און מצבאיה וריעו לו תרועת מלכה.
ככות בתו לא הביט און ביעקב ולא ראה עמל ב"שר יי אלהיו שמו ותרועת מלך בו.

55 תחגור גאות תתאזר עוז לבל ישתרר זר במלכה
תיכון תגל פי יונער רשע ושם צדק לרגליו ויוצנף מלכה.
ככות בדנ"ק יי מלך גאות לבש לבש יי עוז ותאזר אף תכון תבל כל ומוט.

תיקום גוים תוכיח לאומים תשוב משה רשע מושל במלכה
תחליף אלילים תושגב לבדיה תקרא נצח יחיו במלכה.

49 ריבו מושיעים – אתם המושיעים ריבו את ריב ישראל מאדום, עשה"כ עובדיה כא: ועלו מושיעים
בוזר ציון לשפוט את הר עשו. שאו אדר מאדום – הרימו וטלקו לבוש מלכות מאדום, עין יונה ג,
ו: רגע הוגר אל מלך נינוה ויקט מכטאו ויעבר אודתו מעליו. והמפרש כתב: קחו מאדום חוזק ויפ
המלכה. ושיתו על ארון – ה' (שמות כג, יז).

50 ככות על יד גביאך – עובדיה כא.

51 שוא שגא אל – ככות משלי ו, טז ויז: שש הנה שנא ה' וגו' לשון שקר. והוא – אבל הוא כלומר:
השקר. על לשוננו – ככות ישעיה נט, ג: שפתותיכם דברו שקר לשונכם עולה תהגה. בקש אמת ואין
– עשה"כ שם שם, ו: אין קורא בצדק ואין נשפט באמונה. ורחקה מלכה – עשה"כ שם שם, ט: על
כן רחק משפט ממנו ולא תשיגנו צדקה.

52 וזר און – עדה"כ עובדיה כג, כז: לא הביט און ביעקב. מצבאיה – מישראל שהם צבאות ה' (שמות
יב, מא). וריעו לך – ככות תהלים צו, ו: וריעו לפני המלך ה'. תרועת מלכה – עשה"כ במדבר
כג, כה: ותרועת מלך בו,

53 ככות על ידי גביאך – במדבר כג, כא.

54 תחגור גאות וכו' – עשה"כ תהלים צג, א: ה' מלך גאות לבש, לבשה' עז התאזר וגו'. ועל פי כתוב
זה אמר הפייטן בשיטה שלאחריה: תיכון תבל. לבל ישתרר – שלא תהא שררה ומלכות לזר.

55 כי יונער רשע – עשה"כ איוב לח, יג: לאחוז בכנפות הארץ וינערו רשעים ממנה. ושם צדק לרגליו
– של משיח, כך הפייטן מבקש מלפני הקב"ה. נו"א: ושם צדק לרגליו, והוא נוסח המחזור שלנו, וכתב
המפרש: הצדקה היא הרום רגליו של הקב"ה. והלשון עשה"כ ישעיה מא, ב: צדק יקראהו לרגלו. ויוצנף
– בכתר מלכה, המשיח. ולדברי המפרש: הקב"ה.

56 ככות בדברי קודשך – תהלים צג, א.

57 תיקום – עשה"כ תהלים קמט, ז: לעשות נקמה בגוים תוכחות בלאמים. תקח נקמה מן הגוים. תשוב
מטה וכו' – עשה"כ ישעיה יד, ה: שבר ה' מטה רשעים שבט מושלים.

58 תחליף אלילים – תעשה שהאלילים יחלופו, עשה"כ ישעיה ב, יח: והאלילים כליל יחלופו. תושגב לדרך
– ככות שם בפסוק שלפניו: ונשגב ה' לברו ביום ההוא.

אפחד במעשי

בכת' ע"נ' והיה יי למלך על כל הארץ ביום ההוא יהיה יי אחד ושמו אחד.
ובתורתך כת' לאמ' שמע ישראל יי אלהינו יי אחד.

אפחד במעשי

אפחד במעשי	אדאג בכלי'עו	אירא ביום דין	בבואי לזכרון.
אדרוש לחנוך	אחלה לרחוק	אחנן לחק לי	יוט לזכרון.
בבואי למשפט	במי אשען?	ומי יחפש לי	צדק לזכרון?
באבות בטחתי	ופעלם אכליתי	הם היו לי	קנע לזכרון.
גברה זרועי	כשח: מחני נא	לכל ימה מני	שם וזכרון
גבר אם יעמוד	לפניו היועיל	בעת יבוקש מני	זכות לזכרון.
דצתי בלובש אפור	והושז המשפט	אשר בם הוחק	שמי לזכרון

59 ככתוב על יד נביאך - זכריה יד, ט.

60 ובתורתך כתוב - דברים ו, ד.

- 1 אפחד במעשי - בשביל מעשי הרעים. בבואי לזכרון - כשיבוא זכרוני לפני הקב"ה ביום הדין. (המפרש).
- 2 אדרוש - בתפילה, כמו: דרשו ה' בהמצאו (ישעיה נה, י). לחנוך, לרחוק - כינויים לקב"ה (שמות לד, ו). לחק לי - למי שחקק וקבע בתורה יום וזכרון לי, הויקרא כג, כד.
- 3 במי אשען? - שאפסו הצדיקים המגינים על דורם. ומי יחפש לי וכו' - גם אין מי שילמד זכות עלי. צדק - זכות.
- 4 ופעלם אכלתי - שכר מעשיהם הטובים גמרת, כלומר: תמה זכות אבות. וכן אמר בפיוטן בפיוטו: 'אמנם אשמינו עצמו מספר': גמרנו ואכלנו צרקה אבותינו. הם וכו' - הם עמדו לי בתחילה בצרות שנאו עלי. כגון בעגל, שנאמר (שמות לב, יג): זכר לאברהם ליצחק ולישראל עבדיך (המפרש). והפיוטן הולך ומונה את הפרנסים הצדיקים שעמדו לישראל בעת צרתם.
- 5 כשח - כאשר אמר משה מהני נא (שמות לב, לב). לכל ימה מני וכו' - כדי שלא יקיש ה' מה שאמר (שמות לב, י): ועתה הניחה לי ויהר'אפי בהם ואכלם. ואז גברה זרועי שהועילה תפילתו לבטל את הגזירה. לענין כ"ף כשה עין ספר הרקמה לר"י אבן ג'נאח, מהדור' וילנסקי, עמ' רפד. נו"א: בשח.
- 6 גבר וכו' - ועתה שכסכו הצדיקים האם יועיל לי אדם אם יעמוד לפני הקב"ה לעורר רחמים עלי, בעת יבוקש מני זכות, ואין לי.
- 7 דצתי - שמחת. בלובש אפור וכו' - בכוון הגדול, שנאמר (שמות כט, ה): והלבשת את אהרן וגו' ואת האפור ואת החשן אשר בם הוחק שמי - כמו שנאמר (שם כח, כא): והאבנים תהיין על שמות בני ישראל שתים עשרה על שמותם, פתוהי חותם איש על שמו תהיין לשני עשר שבט. לזכרון - שנאמר (שם שם, יב): אבני זכרון לבני ישראל, ונשא אהרן את שמותם לפני ה' על שתי כתפיו לזכרון.